

Źródła finansowania działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych w opinii zarządzających

Tomasz Felczak*

Streszczenie: *Cel* – Celem opracowania było ustalenie preferencji w zakresie źródeł finansowania działalności rolniczej w opinii zarządzających w zależności od wielkości ekonomicznej prowadzonego gospodarstwa rolniczego.

Metodologia badania – Badaniem, z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu, zostało objętych 60 rolników udostępniających swoje dane rachunkowe w ramach systemu FADN-PL.

Wynik – W opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi podstawowym powodem korzystania z kapitału obcego był niewystarczający poziom dochodów uzyskiwanych z gospodarstwa rolniczego. Ponadto preferowane przez rolników źródła finansowania majątku wskazywały na poszukiwanie przez nich bezpiecznych i tanich form finansowania działalności.

Oryginalność/wartość – W opracowaniu zaprezentowano zróżnicowanie preferencji zarządzających gospodarstwami rolniczymi w zakresie wykorzystywanych źródeł finansowania w zależności od skali prowadzonej produkcji.

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, struktura kapitału, źródła finansowania, gospodarstwo domowe

Wprowadzenie

Gospodarstwa rolne, w związku z realizowaną przez nie działalnością produkcyjną i inwestycyjną, stanowią swoiste połączenie gospodarstw domowych i przedsiębiorstw produkcyjnych. Zarządzający gospodarstwami rolniczymi w trakcie prowadzonej działalności nieustannie podejmują decyzje w zakresie doboru źródeł finansowania, zarówno produkcji bieżącej, jak i przedsięwzięć inwestycyjnych. Zarządzający przedsiębiorstwami wybierają strukturę finansowania zgodnie z określoną hierarchią źródeł finansowania, która zazwyczaj zaczyna się od źródeł wewnętrznych, a gdy te są niewystarczające, wykorzystywane są zewnętrzne źródła kapitału (Damodaran 2007: 872). Ponadto istotne jest zachowanie jednej z podstawowych zasad finansów przedsiębiorstw, by składniki aktywów o określonym stopniu płynności były finansowane pasywami o odpowiadającym im stopniu wymagalności (Wasilewski 2007: 17). Równocześnie, zarządzający gospodarstwami rolniczymi w podejmowanych decyzjach muszą uwzględniać specyfikę rolnictwa, które należy do

* mgr Tomasz Felczak, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Zakład Finansów Przedsiębiorstw i Rachunkowości, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, e-mail: tomasz_felczak@sggw.pl.

branż o szczególnie długim cyklu produkcyjnym (Wasilewski 2004: 34). Decyzje w zakresie preferowanych źródeł finansowania w rolnictwie mogą być podyktowane odmiennymi niż w przypadku przedsiębiorstw motywami, do których należy zaliczyć m.in. brak tarczy podatkowej dla kosztów finansowych w gospodarstwach indywidualnych (Wasilewski, Felczak: 492).

Rolnicy indywidualni kwalifikowani są jako jeden z podsektorów gospodarstw domowych (Świecka 2006: 379). Procesy decyzyjne w sektorze gospodarstw domowych nie zawsze przebiegają zgodnie z zasadami logiki czy posiadanej wiedzy, gdyż w znacznej mierze uwarunkowane są przez niedoskonałe procesy pamięci, wpływ emocji, nastroju i sytuacji społecznej. Na ogół jednak członkowie gospodarstw domowych sądzą, że decyzje, które podjęli, są właściwe i słuszne (Świecka 2006: 396).

Specyfika funkcjonowania indywidualnych gospodarstw rolniczych oraz ich bezpośredni związek z gospodarstwem domowym stwarza potrzebę ustalenia preferencji zarządzających gospodarstwami w zakresie wykorzystywanych źródeł finansowania majątku. Ustalenie preferencji rolników w wyborze źródeł finansowania może wpłynąć na lepsze umiejscowienie decyzji zarządzających indywidualnymi gospodarstwami rolniczymi pomiędzy przedsiębiorstwami produkcyjnymi a gospodarstwami domowymi.

1. Cel i metody badań

Celem opracowania było ustalenie preferencji w zakresie źródeł finansowania działalności rolniczej w opinii zarządzających w zależności od wielkości ekonomicznej prowadzonego gospodarstwa rolniczego.

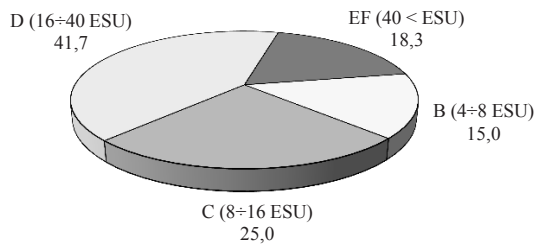
Badaniem z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu objęto 60 rolników, którzy udostępniali swoje dane rachunkowe w ramach systemu FADN-PL¹. Zasadniczym celem systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych jest określanie rocznych dochodów gospodarstw oraz dokonywanie analizy ekonomicznej i oceny sytuacji w rolnictwie (Ustawa...2000). Respondenci prowadzili swoje gospodarstwa rolnicze w regionach Mazowsze i Podlasie. Wywiady przeprowadzone zostały przez pracowników Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Płońsku i Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie. Gospodarstwa rolnicze zostały wylosowane z populacji udostępniającej swoje dane rachunkowe w latach 2006–2011, przy założeniu kontynuacji współpracy do roku 2013. Doboru obiektów dokonano metodą losowania warstwowego według struktury typu rolniczego gospodarstw i wielkości ekonomicznej.

Wybór regionów Mazowsze i Podlasie podyktowany był średnią wielkością gospodarstw rolniczych oraz umiarkowaną intensywnością prowadzonej produkcji (Osuch i in. 2004: 6).

¹ Farm Accountancy Data Network (FADN) to europejski system zbierania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych, którego formalne kształtowanie rozpoczęło się w 1965 r. (Rozporządzenie Rady EWG...).

Uzyskane wyniki zagregowane zostały w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolniczego, która określana jest sumą standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności występujących w gospodarstwie (Goraj i in. 2005: 69) i wyrażana jest za pomocą ESU². W badaniach celowo pominięto najmniejsze gospodarstwa (2 do 4 ESU), będące w polu obserwacji FADN, gdyż na ogół są to gospodarstwa o charakterze socjalnym i niskim poziomie zadłużenia. Przyjęte w opracowaniu oznaczenia grup gospodarstw wynikają z metodologii stosowanej w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowym Instytucie Badawczym (IERiGŻ-PIB), który stanowi Agencję Łącznikową.

Na rysunku 1 przedstawiono strukturę badanej populacji według przedziałów wielkości ekonomicznej gospodarstw rolniczych.

Rysunek 1. Struktura badanych gospodarstw rolniczych wg wielkości ekonomicznej (%)

Źródło: opracowanie własne.

Najmniejszy udział (15%) w badanej grupie stanowiły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 4÷8 ESU (B). Natomiast udział największych gospodarstw o wielkości ekonomicznej powyżej 40 ESU (EF) stanowił 18,3%. Zgodnie ze strukturą gospodarstw w badanym regionie, najwyższy udział (41,7%) stanowiły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 16÷40 ESU. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr 2011/03/N/HS4/03090.

2. Wyniki badań

W tabeli 1 przedstawiono powody korzystania z finansowania działalności rolniczej kapitałem obcym w opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi.

² Europejska Jednostka Wielkości (ESU) jest parametrem służącym do określania wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego ustalonej na podstawie standardowych nadwyżek bezpośrednich gospodarstwa. Jedno ESU odpowiada równowartości 1200 €. Od 2010 r. zastąpiona została parametrem standardowej produkcji wyrażanym w euro (SO – *standard output*).

Tabela 1

Powody korzystania z finansowania działalności rolniczej kapitałem obcym w opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi (% wskazań)

Wyszczególnienie	Wielkość ekonomiczna (ESU)				Średnia
	B	C	D	EF	
Zadłużam się, gdy wypracowany dochód jest zbyt niski na finansowanie nowych inwestycji i działalności produkcyjnej	10,0	53,3	64,3	41,2	49,3
Zadłużam się, gdy stopy oprocentowania kredytów są niskie	40,0	20,0	17,9	29,4	24,6
Zadłużam się w celu sfinansowania zakupu materiałów i surowców do produkcji rolniczej	30,0	20,0	10,7	17,6	17,4
Zadłużam się, gdy wypracowany dochód jest zbyt niski do utrzymania gospodarstwa domowego	0,0	6,7	0,0	5,9	2,9
Zadłużam się w celu pokrycia niespodziewanych wydatków prywatnych	20,0	0,0	3,6	0,0	4,3

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej wskazywanym powodem korzystania z kapitału obcego w gospodarstwach rolniczych była niewystarczająca wysokość uzyskiwanych dochodów (49,3% wskazań). Brak wystarczających przepływów z działalności operacyjnej skłaniał zarządzających do poszukiwania dodatkowych źródeł finansowania majątku w prowadzonym gospodarstwie. Najczęściej niewystarczające dochody, jako powód korzystania z kapitału obcego, wskazywali zarządzający gospodarstwami o wielkości ekonomicznej 8÷40 ESU (gr. C i D). Kolejnym powodem korzystania z kapitału obcego w opinii zarządzających było niskie oprocentowanie kredytów. Szczególnym przypadkiem niskiego kosztu kapitału obcego były kredyty preferencyjne, których oprocentowanie nie może być wyższe niż 1,5 stopy redyskontowej weksli przyjmowanych od banków do redyskonta przez Narodowy Bank Polski w stosunku rocznym (Rozporządzenie Rady Ministrów... § 10, pkt 1). Niskie koszty kapitału obcego stanowiły szczególną zachętę do zadłużania się dla zarządzających najmniejszymi i największymi ekonomicznie gospodarstwami. Na zadłużanie się, gdy wypracowany dochód był zbyt niski do utrzymania gospodarstwa domowego, wskazało niewielu zarządzających gospodarstwami z grup C i EF, odpowiednio 6,7 i 5,9% wskazań. Natomiast tylko zarządzający gospodarstwami z grup B i D wskazali niespodziewane wydatki prywatne jako powód zaciągania zobowiązań, jednak w przypadku gospodarstw o wielkości ekonomicznej 4÷8 ESU udział wskazań tej odpowiedzi sięgnął 20%. Może to świadczyć o silniejszym niż w dużych gospodarstwach powiązaniu finansów gospodarstwa rolniczego i domowego. Zakup surowców i materiałów do produkcji rolniczej, w skali całej grupy został wskazany jako powód zaciągania zobowiązań przez 17,4% ankietowanych. Udział wskazań na zadłużanie się w celu zakupu surowców i materiałów do produkcji był szczególnie wysoki w najmniejszych ekonomicznie gospodarstwach (30% wskazań), co może świadczyć o potencjalnym dopasowaniu terminów zapadalności pasywów z aktywami bieżącymi, nawet w najmniejszych jednostkach.

W tabeli 2 zaprezentowano zestawienie odpowiedzi udzielonych przez zarządzających gospodarstwami rolniczymi na temat najkorzystniejszych źródeł finansowania aktywów trwałych w działalności rolniczej.

Tabela 2

Najkorzystniejsze źródła finansowania aktywów trwałych w opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi (% wskazań)

Wyszczególnienie	Wielkość ekonomiczna (ESU)				Średnia
	B	C	D	EF	
Kapitał własny	25,0	37,0	24,5	19,2	26,3
Komercyjne kredyty długoterminowe	0,0	0,0	2,0	3,8	1,7
Komercyjne kredyty krótkoterminowe	0,0	3,7	0,0	0,0	0,8
Preferencyjne kredyty długoterminowe	12,5	22,2	38,8	38,5	31,4
Preferencyjne kredyty krótkoterminowe	18,8	14,8	0,0	3,8	6,8
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług	0,0	3,7	0,0	3,8	1,7
Pożyczki rodzinne	0,0	3,7	2,0	0,0	1,7
Fundusze UE (dopłaty bezpośrednie i PROW)	43,8	14,8	30,6	26,9	28,0
Debet na rachunku bieżącym	0,0	0,0	2,0	3,8	1,7

Źródło: opracowanie własne.

Pomimo niskiego poziomu zadłużenia gospodarstw rolniczych w badanym regionie (Mądra 2008: 460), jako najbardziej korzystne źródło finansowania aktywów trwałych, zarządzający gospodarstwami wskazali preferencyjne kredyty długoterminowe (31,4% wskazań). Deklaracje zarządzających zgodne były z najwyższym udziałem kredytów preferencyjnych w wykorzystywanych w gospodarstwach rolniczych źródłach kapitału obcego (Felczak, Domańska 2014: 11). Wybór zarządzających gospodarstwami rolniczymi znajdował ekonomiczne uzasadnienie w niskim koszcie wykorzystywania kapitału ze źródeł preferencyjnych. Zgodnie z obowiązującymi liniami kredytowymi, zakres wykorzystania kredytów preferencyjnych w finansowaniu inwestycji jest ograniczony według określonej listy linii kredytowych, jednak zapewniały one stabilne finansowanie m.in. zakupów gruntów ornych w celu powiększenia areалу wykorzystywanego w gospodarstwie rolnika. Drugim, pod względem liczby wskazań, korzystnym źródłem finansowania aktywów trwałych były fundusze UE, obejmujące zarówno finansowanie zakupów w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), ale również środki otrzymywane w ramach systemu dopłat bezpośrednich. Zarządzający gospodarstwami rolniczymi wskazywali jako jedno z najkorzystniejszych finansowanie z funduszy UE, gdyż pozyskanie finansowania w poszczególnych działaniach PROW umożliwiało uzyskanie zwrotu do 50% wartości inwestycji, co w znacznym stopniu zmniejszało poziom zainwestowanego kapitału własnego lub potencjalne koszty kapitału obcego. Ponadto regularne coroczne wpływy z tytułu dopłat bezpośrednich stwarzały dla zarządzających dodatkowe przepływy pieniężne, które w opinii zarządzających stanowią korzystne źródło finansowania inwestycji w majątek trwały. Według

zarządzających gospodarstwami rolniczymi kapitał własny, który dominuje w strukturze finansowania gospodarstw, znalazł się na trzeciej pozycji pod względem atrakcyjności w finansowaniu majątku trwałego. Zarządzający w pierwszej kolejności woleli wykorzystywać źródła finansowania o charakterze pomocowym dla rolnictwa, w przypadku niewystarczającej ich dostępności decydowali się na finansowanie kapitałem własnym. W ramach źródeł finansowania aktywów trwałych rolnicy wskazywali również preferencyjne kredyty krótkoterminowe, które zazwyczaj udzielane są na odtworzenie produkcji po wystąpieniu klęsk żywiołowych, jednak niski koszt ich wykorzystania stanowił dla rolników potencjalne źródło finansowania nawet zakupu środków trwałych. W strukturze odpowiedzi jedynie 2,5% wskazań deklarowało atrakcyjność wykorzystania komercyjnych kredytów do finansowania zakupów środków trwałych, ponadto żaden z ankietowanych nie wskazał leasingu jako korzystnej formy finansowania. Wskazuje to na znaczną niechęć zarządzających gospodarstwami rolniczymi do współpracy z instytucjami finansowymi na rynkowych warunkach.

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw (od C do EF), coraz mniejsza liczba zarządzających uważała kapitał własny jako korzystne źródło finansowania aktywów trwałych. Zarządzający w większym stopniu poszukiwali zewnętrznych źródeł finansowania aktywów trwałych, co mogło być związane z większym zapotrzebowaniem na ten majątek w gospodarstwach o większej sile ekonomicznej. Największy przyrost poziomu wskazań, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, odnotowano w przypadku długoterminowych kredytów preferencyjnych. Tylko zarządzający gospodarstwami o wielkości ekonomicznej powyżej 40 ESU (EF), wskazywali na możliwość finansowania aktywów trwałych z zobowiązań z tytułu dostaw i usług lub debetów na rachunku bieżącym, co wskazuje na potencjalnie agresywne podejście do finansowania działalności. Duża skala produkcji i regularne wpływy w największych gospodarstwach rolniczych, zdaniem zarządzających, stwarzały możliwości finansowania źródłami krótkoterminowymi aktywów trwałych. Zarządzający najmniejszymi ekonomicznie gospodarstwami jako główne źródło finansowania aktywów trwałych wskazywali fundusze UE (43,8% wskazań). Rolnicy prowadzący gospodarstwa o wielkości 4÷8 ESU, znacznie rzadziej wskazywali na finansowanie aktywów trwałych kapitałem własnym, co może wynikać z jego niewystarczającej wartości. W przypadku braku dostatecznego poziomu przepływów operacyjnych zarządzający gospodarstwami z gr. B w celu zakupu środków trwałych w większym stopniu uzależnieni byli od funduszy pomocowych.

W tabeli 3 zaprezentowano najkorzystniejsze, w opinii rolników, źródła finansowania aktywów obrotowych.

W opinii zarządzających najkorzystniejszym źródłem finansowania aktywów obrotowych był kapitał własny (53% wskazań). Wysoki udział wskazań kapitału własnego jako źródła finansowania aktywów obrotowych w gospodarstwach rolniczych związany był ze specyfiką produkcji rolniczej, gdzie – w zależności od specjalizacji – występował znacznie wydłużony cykl produkcyjny, który utrudniał wykorzystanie źródeł finansowania o krótszym terminie zapadalności. Równocześnie znaczna część produkcji rolniczej wykazuje

Tabela 3

Najkorzystniejsze źródła finansowania aktywów obrotowych w opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi (% wskazań)

Wyszczególnienie	Wielkość ekonomiczna (ESU)				Średnia
	B	C	D	EF	
Kapitał własny	45,5	54,5	52,6	46,7	53,0
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług	18,2	18,2	18,4	33,3	21,7
Komercyjne kredyty krótkoterminowe	9,1	4,5	5,3	0,0	4,8
Preferencyjne kredyty krótkoterminowe	18,2	18,2	18,4	13,3	18,1
Pożyczki rodzinne	9,1	0,0	0,0	0,0	1,2
Debet (dług) na rachunku bieżącym	0,0	4,5	5,3	6,7	1,2

Źródło: opracowanie własne.

sezonowych charakter, przez co występuje okresowy wzrost zapotrzebowania w gospodarstwie na źródła finansowania aktywów obrotowych wykorzystywanych w krótszych okresach czasu. Znacznie niższy udział wskazań zarządzających gospodarstwami rolniczymi uzyskały zobowiązania z tytułu dostaw i usług. Atrakcyjność tego źródła finansowania dla aktywów obrotowych deklarowało 21,7% rolników, jednak wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej poziom wskazań ulegał podwyższeniu. Wraz ze wzrostem skali produkcji zarządzający gospodarstwami uzyskiwali większe możliwości zakupów z odroczonym terminem płatności lub na kredyt kupiecki, co dawało możliwość okresowego finansowania przez dostawców. Kolejnym pod względem udziału wskazań rolników korzystnym źródłem finansowania aktywów obrotowych były preferencyjne kredyty krótkoterminowe. Jednak ta forma krótkoterminowego finansowania związana jest zazwyczaj z kredytami na wznowienie produkcji rolniczej na obszarach, gdzie powstały szkody w związku z klęską żywiołową. Mniejsze zainteresowanie preferencyjnymi kredytami krótkoterminowymi odnotowano wśród zarządzających największymi ekonomicznie gospodarstwami z grupy EF, co może wskazywać na mniejszą atrakcyjność tej formy finansowania przy dużej skali produkcji. Tylko zarządzający gospodarstwami o wielkości ekonomicznej 4÷8 ESU wskazywali na wykorzystanie pożyczek rodzinnych jako źródła finansowania aktywów obrotowych. W gospodarstwach o większej skali działalności, zarządzający korzystali z bardziej formalnych możliwości finansowania aktywów obrotowych, takich jak linie debetowe na rachunku bieżącym. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej udział wskazań zarządzających gospodarstwami na finansowanie z debetu na rachunku bieżącym był coraz wyższy. Większa skala działalności nie skłaniała zarządzających do poszukiwania nieformalnych form finansowania majątku obrotowego, które mogłyby być niewystarczające, dlatego bardziej preferowali linie debetowe w okresach zwiększonego zapotrzebowania na aktywa obrotowe. Pomimo korzystania z przyznaných przez banki limitów debetowych, żaden z zarządzających gospodarstwami z grupy EF nie wskazał komercyjnego kredytu krótkoterminowego jako korzystnego źródła finansowania aktywów obrotowych.

Uwagi końcowe

Celem opracowania było ustalenie preferencji w zakresie źródeł finansowania działalności rolniczej w opinii zarządzających w zależności od wielkości ekonomicznej prowadzonego gospodarstwa rolniczego. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. W opinii zarządzających gospodarstwami rolniczymi podstawowym powodem korzystania z kapitału obcego był niewystarczający poziom uzyskiwanych z gospodarstwa rolniczego dochodów. Wskazywało to na zasadniczą rolę wewnętrznych źródeł finansowania w hierarchii deklarowanej przez zarządzających gospodarstwami rolniczymi. Pomimo specyfiki rolnictwa, zarządzający gospodarstwami w znacznej mierze deklarowali decyzje finansowe zbieżne z zasadami funkcjonowania przedsiębiorstw produkcyjnych, co podkreśla szczególność tej podgrupy gospodarstw domowych.
2. Preferowane przez rolników źródła finansowania majątku wskazują na poszukiwanie przez nich bezpiecznych i tanich form finansowania działalności. W przypadku finansowania aktywów trwałych rolnicy preferują, oprócz kapitału własnego, wszelkie dostępne źródła o charakterze preferencyjnym, które pozwalają zminimalizować ryzyko i koszty ich wykorzystania.
3. W zakresie preferowanych źródeł finansowania majątku obrotowego z uwagi na specyfikę produkcji rolniczej związaną z długim cyklem produkcji i sezonowością, rolnicy deklarowali bezpieczne finansowanie kapitałem własnym. Niska dostępność preferencyjnych źródeł finansowania majątku obrotowego i wysokie ryzyko przyrodnicze prowadzonej produkcji nie skłaniało zarządzających do większego zaangażowania kapitału obcego w finansowanie działalności operacyjnej.
4. Zarządzający najmniejszymi ekonomicznie gospodarstwami w większym stopniu deklarowali korzystanie z kapitału obcego w celu finansowania gospodarstwa domowego. Równocześnie mniejsza skala produkcji umożliwiała rolnikom z gospodarstw z grupy B wykorzystanie w finansowaniu nieformalnych źródeł kapitału w postaci pożyczek rodzinnych.

Literatura

- Damodaran A. (2007), *Finanse korporacyjne. Teoria i praktyka*, Helion, Gliwice.
- Felczak T., Domańska T. (2014), *Struktura i poziom zadłużenia a efektywność indywidualnych gospodarstw rolniczych w zależności od wielkości ekonomicznej*, „Zarządzanie Finansami i Rachunkowość” nr 2 (3), s. 5–18.
- Goraj L., Skarżyńska A., Ziętek I. (2005), *Metodologia SMG 2002 dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Mądra M. (2008), *Dotacje w kształtowaniu sytuacji finansowej gospodarstw rolniczych*, Materiały Krakowskiej Konferencji Młodych Uczonych, Wydawnictwo Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica w Krakowie, Kraków, s. 455–461.
- Osuch D., Goraj L., Skarżyńska A., Grabowska K. (2004), *Plan wyboru próby gospodarstw rolnych polskiego FAND 2004*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

- Rozporządzenie Rady nr 79/65/EWG z dnia 15 czerwca 1965 r. ustanawiające sieć zbierania danych rachunkowych o dochodach i prowadzonej działalności gospodarczej gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej (Dz.U. L 109 z 23.06.1965, s. 1859).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR, (Dz.U. 2000, nr 22, poz. 121, z późn. zm.).
- Świecka B. (2006), *Elementy finansów gospodarstw domowych*, w: *Elementy Finansów i Bankowości*, red. S. Flejterski, B. Świecka, CeDeWu, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych, (Dz.U. 2001, nr 3, poz. 20).
- Wasilewski M. (2004), *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania gospodarowania zapasami w przedsiębiorstwach rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Wasilewski M. (2007), *Efektywność przedsiębiorstw rolniczych a poziom kapitału obrotowego*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” nr 1 (310), s. 17–31.
- Wasilewski M., Felczak T. (2013), *Efektywność strategii płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych o różnicowanej sile ekonomicznej*, „Zarządzanie i Finanse” r. 11, nr 2, cz. 2, s. 491–501.

THE SOURCES OF FINANCING OF AGRICULTURAL ACTIVITIES ACCORDING TO THEIR MANAGERS

Abstract: Purpose – The purpose of the study was to present preferences with regard to the sources of financing of agricultural activities, in the opinion of managers, depending of the size of farm.

Design/methodology/approach – The study using an interview questionnaire was conducted among 60 farmers who provide their financial data to the Farm Accountancy Data Network in Poland.

Findings – In the opinion of managers of agricultural farms, the primary reason for using foreign capital was the insufficient level of income. In addition, the asset financing sources declared by farmers indicate that the managers searched for safe and cheap sources of funding.

Originality/value – The paper presents the differences in farmers' preferences with regard to sources of funding, depending on the scale of production in their farms.

Keywords: agricultural farm, capital structure, sources of funding, household

Cytowanie

- Felczak T. (2015), *Źródła finansowania działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych w opinii zarządzających*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 855, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 74, t. 2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 83–91; www.wneiz.pl/frfu.

